

ЗАСТАРЈЕЛОСТ У ЦРКВЕНОМ КАЗНЕНОМ ПРАВУ

од

Др. Никодима Милаша

www.pravoslavo.net

Један господин из Србије обратио ми се прошлих дана молбом да би му казао, који пријеступи и последије колико времена застаријевају по учењу црквенога права. Ово ми је питање ставио тај господин поводом новог пројекта закона о црквеним властима у Србији. На то питање ја сам одговорио. А пошто, како ми се чини, није се начисто са учењем црквенога права о застарјелости не само у области српске цркве, него ни у другим помјесним црквама, а само питање врло је важно, то односни мој одговор на поменуто питање ево сада предајем јавности.

У свјетовном казненом праву између начина, на које може да престане истрага за један извршени пријеступ или злочин, исто и право на кажњење, признаје се застарјелост, *praescriptio temporis*, или просто *praescriptio*, тако да кад прође одређено, законом прописано вријеме, кривица се већ судом не истражује, нити се кривац подвргава казни, те и сама кривица остаје без правних посљедица. Само дјело по себи ипак остаје, нити оно може икада застарјети, јер, као што добро опажа Лист у својем „Казненом Праву”, само се дјело не може смакнути са свијета (Њемачко издање 1905. стр. 292). Различна су мишљења постојала о застарјелости у свјетовном казненом праву, па као да ни данас још није се у томе начисто, као што показује историјска биљешка у поменутој Листовој књизи (стр. 292-293), а што се види и из најновије радње доктора Р. Ленинга о застарјелости (*Vergleichende Darstellung des Strafrechts. Allgem. Teil. I, 379-471*). Свакако у свима данашњим свјетовним Казненим Законцима спомиње се застарјелост, као један од начина, којим може да престане истрага и кажњење једног извршеног пријеступа или злочина, и као највећи рок за застарење узимље се опће 20 година.

Признаје застарјелост у кривичним дјелима и грчко-римско законодавство, и то након 20, или пак након 5 година. За вријеме царева за кривичну застарјелост важило је опће правило од 20 година за све кривице. Изузетак од тога правила састављао је *reculatus*, проневјера јавнога новца (*Dig. XLVIII 13, 7*), проневјера царине (*Cod. IV 61, 2*) и повријета тестаментa (*Dig. XXIX 5, 13*). За ове пријеступе наступала је застарјелост последије 5 година. Само за три пријеступа није се признавала никаква кривична застарјелост: а) *Apostasia*, превјера. *Apostatarum sacrilegum nomen, singulorum vox continua accusatione incesset, nullis temporibus hujusmodi criminis arceatur indago*, прописује закон цара Аркадија (*Cod. I. 7, 4*). б) *Ragricidium*, ко убије свог оца.

Parricidae semper accusantur: hoc est accusatio eorum perpetua est, neque ullo tempore finitur (Dig. XLVIII 9, 10). e) Suppositus partus, злонамјерно побацивање дјетета. Accusatio suppositi partus non excluditur temporis praescriptione, et nihil interest, supersit ea, quae supposuisse dicitur, aut defuncta sit (Dig. XLVIII 10, 1). Одредбе ове ушле су све у Базилике, и важиле су у византијској царевини за све вријеме њенога постојања.

Као што је познато, црквено казнено право усвојило је све оне одредбе свјетовнога казнога права, које су биле у хришћанском духу и које су одговарале канонским одредбама о дотичном предмету; особито пак усвојило је оно готово све одредбе дисциплинарнога карактера, које су важиле у грчко-римском праву, и по истима је затијем уређена била она дисциплинарна система, која је у основи својој на снази и данас у православној цркви. Али у погледу питања о престајању казне и истраживања кривице црквено право није усвојило све односне грчко-римске законске одредбе. За ово се у грчко-римском, исто као и у данашњем свјетовном казненом праву признаје: издржана казна од стране кривца, помиловање кривца, смрт његова и застарјелост, прескрипција. Црквено право има своје сасвијем самостално учење о томе, када престаје казна и истрага односне кривице

По учењу тога права казна, која је од надлежног црквеног суда наложена дотичном кривцу, мора бити потпуно издржана. Ко се успротиви пресуди, која гласи на односну казну за учињену кривицу, тај престаје припадати цркви. Ово прописује 28. ап. канон, исто и 4. канон антиохијскога сабора, како за чланове клира, тако исто и за пријеступне свјетовњаке. Казна престаје само у таквом случају, кад је она потпуно издржана од стране кривца. Разлика је само у томе, какав је био карактер саме казне, да ли је она корективнога карактера, или карактера виндикативнога. Казна прве врсте престаје, кад истече вријеме, за које је она пресуђена била, те дотично лице, које је казну издржало, може без посредовања суда заузети опет своју пређашњу, или сличну јој службу у цркви. Између казни друге врсте, виндикативних, блаже престају такођер кад су их дотични издржали, али заузети опет службу у цркви могу они само посредовањем суда, наиме, суд мора да одлучи, да ли да се дотичноме лицу поврате права, и колика права, којих је оно било лишено; теже пак, али не све, између тих виндикативних казни, престају са смрћу кажњенога лица.

Признаје уосталом црквено право и за једну и за другу врсту поменутих казни и особите неке узроке, ради којих може казна да престане и дакле да сами пријеступ остане без правних посљедица, и то узроци правни и узроци фактички. Први су: а) опроштење, *remissio*, *absolutio*, које може да даде оно лице, које је казну пресудило, без сваког новог судског исљеђења, и тек само у неким одређеним случајевима, послвије таквог исљеђења, и б) помиловање, *gratia*, *venia*, које може да изрече епископ, или у особитим случајевима земаљски владалац. Фактичким узроком за престајање казне црквено право признаје, и то само у релативном смислу, опасност смрти и болест. Кажемо у релативном смислу, јер ако мине та опасност смрти, и дотични оздрави и поврати се у пређашње нормално физичко стање, он мора тада да продужи

издржавање наложене му казне све дотле, док је потпуно не изврши, наравно осим случаја, ако му то буде опроштено, или ако буде помилован.

За физичку смрт осуђенога, коју свјетовно казнено право признаје као узрок престајања казне и досљедно истраживања пријеступа, учење црквеног казненога права друкчије је. За неке тешке кривице ово право не признаје ни смрт дотичнога лица да би га могла ослободити од казне за учињену за живота кривицу, и да би имала престати истрага те кривице. Тако на примјер за епископа, који остави послуже смрти своје имовину своју иновјерцима, 81. канон картагенскога сабора наређује, да црква мора изрећи анатему противу таквог епископа и послуже смрти његове, и да се име његово не смије више никада спомињати у цркви. У актима петог васељенског сабора има свједочанство о процесу и осуди дотичних лица послуже смрти њихове. На томе се сабору расправљало о тројици епископа, који су одавна већ били умрли: Тодору мопсуестском, Теодориту кирском и Иви едеском, који су окривљени били и оптужени пред сабором ради несторијанске јереси. Процес је био вођен по свима законом прописаним формалностима, и изречена је била осуда односних списа све тројице, а први између њих, Тодор мопсуестски, био је лично анатемисан, и то 125 година послуже његове смрти. Исто тако за преко 40 година послуже смрти римскога папе Хонорија, шести васељенски сабор анатемисао је овога папу ради монотелитске јереси.

Као што се види, црквено право признаје и физичку смрт кривца само у релативном смислу за узрок престајање казне. А застарјелост исто право не признаје за такав узрок у апсолутном смислу; нити о застарјелости казне и истраге односне кривице има игдје спомена у црквено-правним изворима, и то не само источне цркве, него ни западне.

Свјетовно казнено право признаје застарјелост за казну и за истрагу пријеступа, али ни оно, као што смо видјели, не признаје застарјелост за сами пријеступ; а не може то да призна, јер само дјело остаје увијек, и по себи и у памћењу људи, ма колико времена прошло послуже него што је било извршено, и ма да му застарјелост и могу да престану правне последице. Ово се тиче објективне стране пријеступа, коју, као што је природно, уважава и црквено право. Али ово право осврће се такођер и на субјективну страну пријеступа, која је за то право претежнија од објективне; а претежнија је зато, што исто право, поред јуристичког карактера казне, има у свакој казненој својој пресуди увијек етичку сврху. Кад црква налаже казну дотичном лицу за учињени пријеступ, она тијем извршује постулат права, али тијем уједно она тежи и да би се преступник поправио. И у овоме се састоји разлика виндикативне казне у црквеном праву и у праву свјетовном. Правило римскога права да „*in maleficiis voluntas spectatur, non exitum*”, важи у црквеном казненом праву, као једно од темељних правила; и према томе, ако је само та *voluntas* за односни пријеступ доказана, она не смије остати некажњена. У овоме црквено казнено право даје стварног израза једном од опћих правила хришћанске етике, да никакав гријех не смије остати без духовне казне, и само искреним кајањем и односном епитимијом може гријех бити изглађен. А исто би правило постало илузорним, кад би црквено право

допустило да остане без казне један ноторни пријеступ с тога, што је дуже времена прошло послје његовог извршења.

Ово учење православног црквеног права о застарјелости узимље се друкчије данас у неким новијим дисциплинарним правилима за свештенство дотичних помјесних цркава, и признаје се застарјелост појединих пријеступа, тако да лица, која учине те пријеступе, пошто пријеђе одређено вријеме, не могу бити више позивана на суд, нити прогоњена за своје те пријеступе. За примјер приводимо Дисциплинарни Правилник за свештенство Сибињске автокефалне митрополије. У томе Правилнику §. 12. каже: „Пријеступи, који су наведени у §. 2. застаре за три мјесеца, од када су учињени, односно, од часа кад је дознао за њих надлежни суд”, а §. 13. опет каже: „Дисциплинарне кривице, које су предвиђене у §. 3, застаре и не могу више бити прогоњене послје три године, од када су учињене биле, односно, од часа кад је за њих сазнао надлежни суд, ако за то вријеме кривац није учинио другу нову дисциплинарну кривицу.” Ти пријеступи, који су наведени у споменутом 2. §, ово су: 1) немарност и непослушност у вршењу прописаних дужности, 2) неисправност у званичним пословима, 3) омање повриједи поретка и пристојности, 4) изазивање распри и потицање несугласица, 5) изливи и непристојни изрази противу старјешина, и црквених власти и 6) вршење прије одобрења оних закључака, које има да претходно одобри старија власт. А дисциплинарне кривице (*delicte disciplinare*), које су наведене у споменутом 3. §, ово су: 1) невјерност према цркви, 2) неуважење и бешчашћење науке, канона, закона, наредба и обичаја црквених, 3) поступци противни законима, канонима, прописима и наредбама, које су на снази, 4) поступци противни јавном моралу, 5) приватни живот противан јавном моралу и црквеном учењу, 6) упорно неизвршавање званичних дужности и потпуно занемаривање звања, 7) својеволно и неоправдано напуштање звања, 8) престапање званичних дужности и злоупотребљавање звања поткупљивањем или подмићивањем, 9) упорна непослушност и непристојно понашање према властима, 10) неисправно управљање или отуђивање црквених, школских и закладних добара, 11) оговарање и клеветање поглавица и старјешина црквених, као и црквених задруга, установа и органа, 12) завјера и ортачење противу црквене цјелокупности и уређења, 13) повриједа званичне тајне, 14) неморално и саблажњиво владање, које је кадро да понизи званични карактер кривца, 15) душевна и тјелесна неспособност за вршење звања и 16) кривична осуда за кривице или срамне преступке на грађанским или војничким судовима, послје коначне пресуде. Кад би се узели у обзир само они пријеступи, који су наведени у 2. §. овог Дисциплинарног Правилника, и кад би се баш и хтјела признати, као што каже §. 12. Правилника, застарјелост за те пријеступе послје три мјесеца од како су били учињени, могуће би можда било допустити изузетак од опћег правила црквенога права, које не познаје застарјелост у пријеступима, и дакле уважити одредбу тога параграфа. Али кад се обрати пажња на то, да се у §. 3. наводе најтежи и највећи црквени и морални пријеступи, као невјерност према цркви, бешчашћење науке црквене и црквених закона, завјера противу јединства и уређења црквеног, чини

противу јавнога морала итд, кад се на овакву врсту пријеступа обрати пажња и кад се види, да се и за такве велике пријеступе признаје законом да могу за три године застарјети, и дакле да кривац остаје без сваке казне црквене, кад мину три године од како су учињени били, тада треба казати, да је просто незнање православног црквеног права могло бити узроком да се онај 13. §. унио у поменути Правилник. Кад би се уважиле овакве одредбе истог Правилника, показало би се на дјелу то, да један свештеник може јавно да је апостасирао од вјере, или да је јавно псовао вјерске догмате православне цркве, или да је учинио нешто противу јавнога морала, па ипак доста је да прође три године, а да га суд није позвао на одговорност, и такав свештеник, без потребе да се покаје за учињени пријеступ, остаје не само некажњен, него као очито недостојноме допушта му се да служи у цркви и да јавно профанира светињу!

Из свега што је сада речено јасно се показује не само то, да црквено право не познаје никакве застарјелости у казнама за извршене пријеступе, него уједно и то, да исто право, по духу своме и обзиром на сврху, ради које уопће црква одређује кривцима односне казне, не може ту застарјелост признати, јер признавајући исту, оно би тијем противурјечило себи самом и начелима хришћанске етике.

У Задру, октобра 1910.